

LA CONSTRUCCIÓ A TORNAJORNALS

A jutjar per les dades fins avui aplegades, sembla que havia estat molt estès arreu el treballar a tornajornals, sobretot entre estaments humils. Les feines per a les quals s'havia emprat més aquest sistema de treball eren les agrícoles, que no admeten dilació i que cal fer dins d'un període inajornable. Per la majoria dels pobles balcànics, la gent encara s'ajuden els uns als altres en les messes, les veremes, en les feines d'entrecavar, birbar, afemar, espellonar i encara en d'altres feines de la gleva. A casa nostra mateix, la gent també s'ajuda avui en dia: a batre, per la Garrotxa; a herbejar i conduir les garbes a coll i a través dels estrets camins de muntanya, des dels paratges inaccessibles fins als plans on es podien batre, en altres indrets; a espellonar el blat de moro, per les Fonts del Llobregat, pel Ripollès i per les valls d'Olot. Per terres balcàniques, àdhuc les dones s'ajuden les unes a les altres a fer l'endreça de casa i sobretot ajuden a endegar i enllestir la casa a les núvies a l'època de les bodes, i per les contrades sèrvies i búlgares, on és típica la indústria de les catifes a mà, és força corrent el treball a tornajornals en el teixit de catifes i tapissos.

Aquest sistema d'ajut voluntari també s'havia emprat per a la construcció de cases. Aixecar una casa resulta un esforç excepcional entre estaments humils, i cal acudir a la bona voluntat dels veïns i dels amics, que presten llur ajut desinteressat com una obligació cívica, a la qual hom també apellarà quan li convingui. El sistema era corrent entre la pagesia romana, i Cató hi fa referència i diu que els veïns ajuden «operis, jumentis et materia».¹ Encara és ben viu a Egipte,

1. CATÓ, *De re rustica*, IV.

a la Geòrgia i per l'Àsia menor. A la Xina encara es fan així les grans obres.

Parlant de Palestina, diu un viatger que, sobretot el dia que es cobreix la teulada, acut tot un eixam de treballadors, homes, dones i infants que febrosament traginen la pedra fent-se-la passar de mà en mà; la porten així des de llarga distància, la fan arribar a mans dels paletes pagats que menen l'obra i tots treballen sota la direcció de l'amo, que fa de cap de colla.² El propietari del camp, quan l'ajut és a una feina de la gleba, o el de l'obra, quan es tracta d'una casa, obsequia els que l'han ajudat amb un sopar, que a voltes acaba amb ball enmig de gran gresca i bullícia. Una de les notes característiques del treball desinteressat i a tornajournals era el cant; per tots els països a què ens hem referit, la gent treballava al so de cançons, i en alguns indrets, al ritme de la simbomba que sonava l'amo o bé els músics del poble. Aquests iniciaven la música per tal de donar el to als treballadors, els quals després cantaven a veus soles, tot treballant i donant-se aire per afanyar-se més.

Quelcom d'aquests costums resta encara a casa nostra. Les espellonades de blat de moro de les regions pirenenques, acaben amb un ressopó molt remullat amb vi, com als països indicats; tant és així que per les Fonts del Llobregat el qualificaven de *vinotxa*;³ a Sant Joan de les Abadeses, de *revellosa*, i donaven fi a la festa amb un ball especial fet al so d'una cançó un xic maliciosa.⁴ Semblantment feien al Ripollès.⁵ Per les valls d'Olot coronaven el més vell amb fulles del moresc espellonat i l'asseien damunt de la pila que li feia de tinell; al seu entorn ballaven el ball de la civada, el contrapàs, sardanes curtes i encara d'altres balls, al so de cançons.⁶ I a la Garrotxa, pel garbejar, l'amo donava un sopar obligadament de carn de cabra.⁷

Del que hem trobat menys vestigis és de la construcció a torna-

2. KLUNZINGER, *Travels in the little known parts of Asia Minor*, II (Londres 1870), 138.

3. SALVADOR VILARRASA, *La Vinotxa*, «La Veu de Lillet», núms. 43-45 (La Pobla de Lillet).

4. Segons unes notes manuscrites de Marià Aguiló, que documenta una cançó del seu recull que figura a l'«Obra del Cançoner Popular de Catalunya».

5. SALVADOR VILARRASA, *La vida a pagès*, «Scriptorium» any VI (Ripoll 1928), núm. LXI, pàg. 8.

6. BERGA I BOADA, *L'espellonar*, «La Renaixensa» (Barcelona 1898), 65.

7. PERE VAYREDA I OLIVES, *Supervivències de festes agrícoles primitives*, «Arxiu de Tradicions Populars», I (Barcelona 1930), 289.

jornals. Per la Terra Alta, els veïns donaven, fins a la darrería del segle passat, tanta pedra com calia, si en tenien en els seus trossos, de la mida i qualitat necessària per a l'obra, quan el qui es feia la casa no en tenia. També li deixaven els animals i l'ajudaven amb algun jornal, és a dir, que devien fer per l'estil de la ruralia romana, segons dóna a entendre Cató. No sabem que cantessin, segons costum general i obligat per un hàbit secular en totes les feines de prestació personal arreu dels pobles on hom ha constatat el costum. En canvi resulta curiós que pel pla d'Urgell, on fan les construccions de tàpia i on la feina més llarga d'una obra és l'atapar o apretar la terra, antigament, sobretot els aixafaterres, no sabien picar o moure llurs pesades maces de fusta sense cantar, i la tonada de llurs cançons concordava amb el ritme de la feina, el qual feia moure a l'uníson els diversos picons que així treballaven a l'hora. Una de les tonades més emprades era una variant melòdica de la cançó de *La vida de les galeres*.

Resulta així mateix curiós que un entreteniment de la xicalla d'aquells temps, quan s'aixecava alguna casa a la població, era l'anar a aixafar terra en pla de divertiment i distracció infantil, els quals no deixaven de resultar en profit del que es feia la casa, que els premiava l'ajut amb un grapat de fruita. Tant el detall de cantar com la intervenció infantil, semblen recordar restes de la construcció a tornajornals.

JOAN AMADES

Museu d'Arts Populars, Barcelona.
Societat Catalana d'Estudis Històrics.

Ad. Ind. Hist. i d'